

A BOT

Fullasztó júniusi vasárnap volt.

Két kisgyermekemre vigyáztam, s közben a pályaudvarral szembeni, nyüzsgő áruház tetőteraszáról figyeltem az eső után valósággal megduzzadt utcát.

Valaki elment a közelünkből, s így a ventilátor és a lépcső között egy embernyi üres hely maradt. Odafurakodtam. Egyenként emelgettem föl a gyerekeket, de ők hamar megunták a nézelődést, erre magam kezdtem báméskodni. Azt hiszem, nem volt semmi érdekes odakinn. S valóban: a korlátra könyöklők közt több volt a felnőtt, mint a gyerek. Általában a gyerekek gyorsan megelégedik az ilyesmit, s kérlelni kezdik az embert, menjünk már haza. A felnőtt meg, mintha munkáját zavarnák, a gyerekeket szidja, s továbbra is elmerülten kapaszkodik a korlátba.

Én is csak szórakozottan álldogáltam. Legalábbis biztos vagyok benne, hogy semmi olyasmire nem gondoltam, amire később fontos lett volna visszaemlékezmem. Persze lehet, hogy kissé büntudatos élvezettel báméskodtam, vagy talán a nyirkos, párás levegő miatt történhetett — egyszerre csak furcsa idegesség szállt meg, és hirtelen érthetetlen dühöt éreztem a gyerekeimmel szemben. Érdemes-e mindezt így részletezni — nem tudom. Idősebb fiam, mintha haragudott volna rám valamiért, ezt kiabálta: „Apuka!” S mintha akaratlanul menekültem volna a hang elől, felsőtestemmel előrebuktam a korlátan. A mozdulat ösztönös volt, nem éreztem, hogy veszélyes lehet. Testem könnyedén úszott a levegőben, aztán zuhanni kezdtem, miközben utánam röppent ugyanaz a sikoly: „Apuka!”

Hogy esés közben történt, vagy előtte, nem tudom pontosan, de mire föleszméltem, már bot voltam. Sem nem vékony, sem nem vastag, inkább arányos, mintegy méternyi hosszú, egyenes fadarab. „Apuka!” — hangzott fel másodszor a sikoly. Lenn a járdán a tömeg szétszaladt, s így rés keletkezett. Abba az irányba zuhantam, közben többször megperdültem a tengelyem körül, s ott estem le a földre. Száraz, éles reccsenéssel pattantam vissza, egy út menti fának ütköztem, majd belefűrődtem a járda és az úttest közötti árokba.

A járókelők dühösen néztek fölfelé. Az áruház tetőkorlátján gyermekeim holt-sápadt arca. A bejáratnál őrködő portás fenyegetőzött, hogy megbünteti ezeket a rosszkodó kölyköket, s folszaladt a lépcsőn. Az emberek ingerülten hadonásztak. Így aztán anélkül, hogy bárki is figyelt volna rám, egy darabig ott meredeztem ki az árokmélyből.

Egy diák vett észre. Harmadmagával ácsorgott az utcán: egy tanárforma férfival, s egy másikkal, aki ugyanolyan diákegyenruhát viselt, mint ő. A két diák termete, arckifejezése, a mód, ahogy a sapkájukat hordták — mindez annyira egyforma volt, mintha ikrek lettek volna. A tanár fehér bajuszos, magas termetű, rendkívül nyugodt úr volt, orrán vastag pápaszem.

Az első diák, miközben kihúzott a földből, sajnálkozó hangon így szólt:

— Ha egy ilyenfajta bot rossz helyre esik, elegendő ahhoz, hogy miatta meghaljon egy ember.

— Add csak ide — szólt mosolyogva a tanár. Átvett engem tanítványa kezéből, majd kétszer, háromszor megsuhogtatott. — Ez a bot könnyebb, mint gondoltam. Azért nem kell a dolgot elsietni. Talán mégis olyan anyag, ami érdemes rá, hogy tanulmányozzuk. Első gyakorlásnak bizonyára nagyon megfelelő. Tehát: mi mindent kell tudnunk erről a botról? Gondolkozzunk együtt.

A tanár rám támaszkodva sétálni kezdett, a két diák követte. Kikerülték a tömeget, s a pályaudvar elé mentek a térre. Üres padot kerestek, de minden pad foglalt volt, így hát leültek a fűbe egymás mellé. A tanár két kézzel magasra emelt, és vizsgálgatni kezdett a fénysugárban. Ekkor különös dolgot vettem észre. Ugyanakkor éreztek rá a diákok is, és majdnem egyszerre szólaltak meg, mintha szintén látták volna:

— Tanár úr, a bajusza...

Ugyanis álbajusza lehetett, a bal szára levált, és meg-meglibbent a szélben. A tanár nyugodtan bólintott, benyálazott ujjahegyével visszanyomta bajuszát, s mintha mi sem történt volna, a mellette ülő diákokra nézett:

— Nos, mi mindent tudhatunk meg erről a botról? Elemezzétek, vonjátok le a tanulságot, aztán próbáljátok meg eldönteni, mi legyen a büntetése!

Először a jobb oldalán ülő diák vett át, és minden oldalról megszemlélte.

— Első látásra kitűnik — mondta, és végigcsúsztatott két markában, akár egy hengerben —, hogy a bot két vége különböző. A felső vége a kéz izzadságától összepiszkolódott, az alsó viszont eléggé elkopott. Azt hiszem, ez annyit jelent, hogy nemcsak az utcán hanyódott ez a bot, de valamilyen célra használták is. Úgy látszik azonban, elég durván bántak vele. Egész felülete tele van sérüléssel. S az, hogy hosszú ideig nem dobták el, hanem tovább használták, valószínűleg azért történt, mert a botnak, amíg élt, becsületes, őszinte, tiszta szíve lehetett. Nem gondolja?

— Helyes, amit mondasz, csak talán kissé érzélgős — mondta mosolyogva a tanár.

Most a bal oldalon ülő diák vette át a szót, bizonyára ő akart válaszolni. Tárnyilagos, csaknem szigorú hangon beszélt:

— Szerintem ez a bot tehetségtelen volt. Látszik rajta, hogy mennyire egyszerű. A közönséges bot alantas holmi ahhoz, hogy az ember szerszáma legyen. Hiszen még a majom is tud bánni vele.

— Ellenkezőleg — vágott vissza a jobb oldalon ülő diák. — Éppígy elmondhatjuk, hogy a bot mindenféle szerszám őse. Használata széles körű: máig nem változtattak rajta. Vezetheti a vakot, segítségével megszélídíthetjük a kutyát, nehéz tárgyakat mozdíthatunk el, ha emelőként használjuk, és megüthetjük vele az ellenséget.

— A bot vezeti a vakot?! Ezzel a nézettel nem tudok egyetérteni. Azt hiszem, nem a bot vezeti a vakot, hanem a vak használja a botot, és így vezeti saját magát.

— És a bot részéről ez nem becsületesség és őszinteség?!

— Lehet, hogy így van. De ezzel a bottal a tanár úr is meg tud ütni engem, és én is megüthetem vele a tanár urat.

A tanárból kitért a nevetés.

— Nagyon élvezem, hogy ti, akik annyira egyformák vagytok, vitatkoztok itt egymással. Nyilvánvaló, hogy ugyanarról a dologról beszéltek — egészen más szavakkal. Beszélgetésetek összefoglalásául röviden ennyit: ez a férfi *bot* volt. Ez a szükséges és elegendő válasz vele kapcsolatban. Vagyis ez a bot *bot* volt.

— De nem kellene azt a jellegzetes tulajdonságát megismernünk — fűzte hozzá,

véleményéhez ragaszkodva, a jobb oldalon ülő diák —, hogy miként tudott botként létezni? Múzeumok vitrinjeiben már sokféle embert láttam, de botot még egyszer sem. Az ilyen egyszerű, becsületes őszinteség mégiscsak ritka dolog...

— Nem! Azt nem lehet mondani, hogy ritka, azért, mert a mi kiállítótermeinkben nincsen — felelte a tanár. — Ellenkezőleg, talán nagyon is mindennapi jelenség. Az is megesik, hogy nem ismerik föl annak a szükségességét, hogy foglalkozzanak vele, hogy kutassák, éppen mert olyan megszokott dolog.

A diákok önkéntelenül fölemelték a fejüket, mintha összebeszéltek volna. Körülnéztek, az utcai forgatagot szemléltek. A tanár mosolyogva így szólt:

— Ez nem azt jelenti, hogy ezek a járókelők itt mindannyian bottá lesznek. Nem mennyiségi, inkább minőségi értelemben mondom azt, hogy a bot mindennapi jelenség. Ez éppoly kevésbé vitatható, ahogy a matematikusok sem vitatkoznak már a háromszög természetéről. — Aztán hozzátette: — Egyébként milyen büntetést szándékoztok kimondani?

— Szükséges-e, hogy még az ilyen botot is megbüntessük? — kérdezte zavartan a jobb oldalon ülő diák.

— És te hogy gondolod? — fordult a tanár a bal oldalán ülő diákhoz.

— Természetesen meg kell büntetnünk. A mi létezésünk alapja az, hogy megbüntessük a halottakat. Amíg vagyunk, nem lehetünk meg ítélkezés nélkül.

— Nos, mi legyen a méltó büntetés?

Mindkét diák mélyen a gondolataiba merült. A tanár elkezdett a porban firkálni velem. Elvont, értelmetlen alakja lett a figurának, aztán keze, lába, s végül valami szörnyeteg lett belőle. Aztán a tanár szétseperte a rajzot. Fölegyenesedett, s mintha a messzi távolban fürkészne valamit, azt mormogta:

— Eleget gondolkodtatok. A válasz nagyon is könnyű, azért olyan nehéz rájönni. Azt hiszem, emlékeztek még arra, amit az órán magyaráztam: azáltal bűnhődnek meg az emberek, ha nem büntetik meg őket.

— Emlékszem — mondta egyszerre a két diák.

— Elegendő az, ha a földi ítélőszék az emberiség bizonyos hányada fölött ítélkezik. Nekünk addig kell bíraskodnunk mások fölött, amíg meg nem jelenik a halhatatlan ember a földön. Az emberek sokaságához képest viszont a mi számunk igen csekély. Ha valamennyi halott fölött ítéletet mondanánk, óhatatlanul elpusztulnánk a túlterheléstől. Ezért könnyíti meg a dolgot, hogy van sok ember, akinek az a büntetése, hogy nincs büntetése.

— Ez a bot-ügy jellegzetes példa — folytatta mosolyogva a tanár, és engem a földre hajtott. Eldőltem és elgurultam. A tanár megállított a cipője orrával. — A legméltóbb büntetés az lesz, ha itt hagyjuk. Valaki majd fölveszi, és a sorsa pontosan olyan lesz, mint amikor még élt, bármire fogják is használni.

Az egyik diák hirtelen föleszmélt:

— Vajon mit gondolt ez a bot, amíg a beszélgetésünket hallgatta?

A tanár szeretettel nézett a diák arcába, de nem szólt egy szót sem, csak felállt, hogy a két tanítványt is indulásra biztassa. Valahányszor visszapillantottak rám, láttam a zaklatott arcú diákokat, aztán a tömeg hömpölygő árja elragadta őket. Valaki rám tiport. Az esővíztől felpuhult földben csuromvíz lettem, és derékig el-süllyedtem benne.

— Apuka! Apuka! Apuka! — hallatszott a kiáltás. Talán az én gyerekeim voltak, talán a másokéi. A forgatagban ezernyi gyerek között nagyon sok van, aki az apját hívja, ez egészen természetes.

VIHAR JUDIT fordítása